

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Фіскальне та митне адміністрування»

на тему: «Система прибуткового оподаткування: українські реалії та іноземний досвід»

Виконавиця:

студентка факультету фінансів та банківської
справи

Туманова Анна Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Наукова керівниця:

к.е.н., доцентка

(науковий ступінь, вчене звання)

Мартинюк Ірина Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних ринкових умовах господарювання основною складовою стабільного соціально-економічного розвитку будь-якої держави є ефективне функціонування податкової системи, вагоме місце в якій займає саме прибуткове оподаткування. Прибуткові податки виступають не лише фіскальним інструментом наповнення бюджету країни, але і важливим регулятором економічних процесів.

Українська система прибуткового оподаткування складається з двох загальнодержавних податків: податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. На сьогодні в Україні ці податки відіграють значну бюджетоутворюючу роль, проте їх регулюючий потенціал не використано належним чином. Тому, задля створення ефективної системи прибуткового оподаткування та пошуку шляхів оптимізації фіскальної та регулюючої функцій прибуткових податків, необхідно здійснити поглиблений аналіз їх функціонування в Україні та ґрунтовне дослідження світового досвіду корпоративного та особистого прибуткового оподаткування.

Необхідно відзначити, що проблемні питання прибуткового оподаткування розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Зокрема, фундаментальні основи функціонування системи прибуткового оподаткування були обґрунтовані у працях таких визначних зарубіжних економістів, як: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж.Ст. Мілль, Дж.М. Кейнс, А. Пігу, П. Самуельсон та ін. Значний вклад у розвиток сучасної української теорії прибуткового оподаткування внесли такі вітчизняні науковці: В.Л. Андрущенко, О.Ю. Дубовик, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, Т.В. Паєнтко, А.М. Соколовська, Ю.І. Турянський, К.І. Швабій, А.В. Хомутенко, С.І. Юрій. Серед сучасних зарубіжних дослідників, які займаються аналізом регулюючого потенціалу корпоративного та особистого прибуткового оподаткування, можна виділити Robin Boadway, Jeffrey Liebman, Austan D. Goolsbee, Anne Alstott та Alvin C. Warren Jr.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретико-методичних засад та практики справляння податку на прибуток підприємств і податку на доходи фізичних осіб в Україні та світі, а також розробка практичних рекомендацій на основі іноземного досвіду щодо удосконалення діючої української системи прибуткового оподаткування.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розкрити сутність податкової системи та роль прибуткового оподаткування в ній;
- охарактеризувати особливості формування вітчизняної системи прибуткового оподаткування;
- розглянути нормативно-правове регулювання та економіко-організаційні елементи української системи прибуткового оподаткування;
- оцінити фіскальну ефективність прибуткових податків в Україні;
- дослідити вплив прибуткових податків на діяльність юридичних та фізичних осіб;

- здійснити прогнозування надходжень прибуткових податків до Зведеного бюджету України на 2020-2021 рр.;
- проаналізувати світову практику справляння прибуткових податків;
- дослідити можливості імплементації світового досвіду в українську практику прибуткового оподаткування;
- визначити напрямки реформування чинної системи прибуткового оподаткування.

Об'єктом дослідження є процес справляння прибуткових податків.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади та практичні аспекти фіскальної ефективності та регулюючого потенціалу прибуткового оподаткування в Україні та світі.

Методи дослідження. Для досягнення мети кваліфікаційної роботи та вирішення поставлених завдань використовувався системний підхід, який дав можливість провести комплексне дослідження системи українського прибуткового оподаткування. При дослідженні сутності податкової системи та ролі прибуткового оподаткування в ній використовувались такі загальнонаукові методи пізнання, як: аналіз та синтез, дедукція та індукція, системний. У процесі дослідження особливостей формування вітчизняної системи прибуткового оподаткування та її нормативно-правового регулювання використано структурно-функціональний та історичний методи. Під час оцінки фіскальної ефективності та діагностики впливу прибуткових податків були використані методи статистичного, графічного, вертикального та горизонтального аналізу, а при прогнозуванні їх надходжень на 2020-2021 роки – методи економетричного аналізу та економіко-математичного моделювання, зокрема кореляційно-регресійний метод. У процесі дослідження іноземного досвіду та визначення можливості його імплементації в українську практику було застосовано методи наукового аналізу та порівняння.

Інформаційною базою дослідження є наукова періодика, навчальні посібники, монографії, нормативно-правові акти України у сфері прибуткового оподаткування, Податковий кодекс України, інформаційно-аналітичні та статистичні матеріали Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, інформаційні ресурси мережі Інтернет та власні аналітичні розрахунки.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та 6 додатків. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки. Основний зміст викладено на 78 сторінках. Робота містить 24 таблиці та 23 рисунки.

Публікації. Результати кваліфікаційної роботи були апробовані на двох студентських науково-практичних конференціях «Стабілізація фінансово-економічної системи України» та «Перспективи розвитку фінансової системи України», за результатами яких було опубліковано тези на тему «Податок на прибуток підприємств як інструмент стимулювання розвитку підприємств України» та наукову статтю на тему «Оцінка фіскального потенціалу прибуткових податків в Україні».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретико-методичні аспекти прибуткового оподаткування»* розглянуто теоретичні аспекти прибуткового оподаткування, а саме: сутність податкової системи та роль прибуткового оподаткування в ній, особливості формування вітчизняної системи прибуткового оподаткування та її нормативно-правове регулювання.

У другому розділі *«Аналіз практики функціонування сучасної системи прибуткового оподаткування в Україні»* проаналізовано фіскальну ефективність прибуткових податків в Україні та досліджено їх вплив на діяльність юридичних та фізичних осіб. За допомогою методів математично-економічного моделювання розроблено прогноз номінальних надходжень прибуткових податків до Зведеного бюджету України на 2020-2021 роки.

У третьому розділі *«Основні концепції вдосконалення системи прибуткового оподаткування в Україні»* проведено аналіз світової практики справляння прибуткових податків та запропоновано шляхи імплементації іноземного досвіду в українську систему прибуткового оподаткування, а саме впровадження інвестиційного податкового кредиту з податку на прибуток підприємств та введення прогресивної шкали оподаткування і неоподаткованого мінімуму доходів з податку на доходи фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра узагальнено теоретико-методичні засади та практичні аспекти системи прибуткового оподаткування в Україні та світі. У такий спосіб запропоновано прикладні рекомендації щодо вдосконалення прибуткового оподаткування на основі іноземного досвіду з метою підвищення фіскальної ефективності та регулюючого потенціалу прибуткових податків в Україні.

За результатами проведеного дослідження сформульовані наступні висновки:

1. На основі проведеного дослідження встановлено, що податкова система є складною полісистемою фінансово-економічних відносин, що виникають між платниками податку і державою у процесі перерозподілу створеного продукту. Податкова система може розглядатись самостійно, проте без відриву від власне дефініції «податки», яка зі свого боку розкривається через існуючі форми оподаткування. Класифікаційною ознакою, що найбільше привертає увагу науковців, є економічний зміст об'єкта оподаткування, залежно від якої податки поділяються на чотири групи: прибуткові податки, податки на споживання, майнові податки та ресурсні платежі. Характерною особливістю прибуткових податків є пряма залежність їх розміру від розміру отриманого прибутку (доходу). Фактором поділу прибуткового оподаткування на дві форми (прибуткове оподаткування юридичних і фізичних осіб) є різні умови стягнення податків. Маючи однакоvu економічну природу – додану вартість, доходи фізичних та юридичних осіб виконують різні функції та відрізняються характером використання. Доходи юридичних осіб мають продуктивний характер і спрямовуються на розвиток виробництва, тим часом як доходи фізичних осіб використовуються для особистого споживання та заощадження.

2. Дослідивши історію української системи прибуткового оподаткування, можна виділити сім етапів її формування: найдавніша система податків Київської Русі (IX – XII ст.); грошова і натуральна данина, панщина та інші податки Литовсько-Польської доби (початок XIV ст.); податкова система Козацької держави (1648 – 1654 рр.); московсько-російська податкова система (середина XV – початок XX ст.); податкова система за часів радянської влади (1917 – 1991 рр.); становлення і розвиток податкової системи України (1991 – 2010 рр.); модернізація податкової системи України (2011 р. і дотепер).

3. Українська система прибуткового оподаткування представлена двома податками: податком на прибуток підприємств та податком на доходи фізичних осіб. У результаті розгляду українського законодавства встановлено, що її правове регулювання здійснюється відповідно до статей 133-142 III розділу «Податок на прибуток підприємств» та статей 162-179 IV розділу «Податок на доходи фізичних осіб» Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. Відповідними статтями даних розділів встановлено основні елементи прибуткових податків, до яких відносяться: платники, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка, порядок обчислення, податковий період, строк та порядок сплати, строк та порядок подання звітності про обчислення та сплату, а також податкові пільги.

4. Проведений аналіз фіскальної ефективності прибуткових податків дозволив зробити висновок про наявність тенденції поступового збільшення їх надходжень як в абсолютному, так і у відносному вираженні: номінальні надходження прибуткових податків за 2015-2019 роки зросли втричі – зі 139 млрд грн у 2015 році до 392,8 млрд грн в 2019 році, а питома вага в доходах Зведеного бюджету України за аналізований період збільшилась з 21,3% до 30,5%. Однією з причин такого зростання є Закон України № 909-VIII від 24 грудня 2015 року щодо забезпечення збалансованості бюджетних відносин, відповідно до якого було запроваджено щоквартальне декларування податку на прибуток підприємств та відмінено його авансову сплату, а також введено єдину ставку податку на доходи фізичних осіб 18% замість 15% та 20%. Аналізуючи механізми справляння прибуткових податків, було зроблено висновок щодо їх направленості: якщо податок на прибуток підприємств розрахований на Державний бюджет України, то податок на доходи фізичних осіб здебільшого орієнтується на збагачення місцевих бюджетів. Слід також зазначити, що за досліджуваний період збільшився і коефіцієнт еластичності прибуткових податків. На сьогодні показник є еластичним, що свідчить про пряму залежність змін надходжень ПнПП та ПДФО від змін обсягу ВВП. Крім того, аналіз виконання плану надходжень прибуткових податків демонструє якісний механізм бюджетного прогнозування.

5. За результатами проведеного дослідження впливу прибуткових податків на діяльність юридичних та фізичних осіб обраховано ефективні ставки прибуткових податків: ефективна ставка податку на прибуток підприємств на 2019 рік складає 13,5%, а податку на доходи фізичних осіб – 7,4%. Позитивним моментом є те, що ефективні ставки не перевищують базові, тобто юридичні та фізичні особи несуть менше податкове навантаження, ніж визначено Податковим кодексом. Реалізація пільгового оподаткування з податку на прибуток підприємств характеризується вищою ефективністю, ніж система пільгового оподаткування з податку на доходи

фізичних осіб, яка представлена податковими соціальними пільгами та податковими знижками. Аналіз функціонування податкової соціальної пільги свідчить, що ПСП не вирішує проблему соціального захисту вразливих верств населення та збільшення платоспроможності населення.

6. На підставі проведеного дослідження факторів прямого та опосередкованого впливу було побудовано двофакторні статистичні моделі прогнозування надходжень прибуткових податків: вихідними даними для ПнПП стали фінансовий результат до оподаткування та сума наданих податкових пільг, а для ПДФО – кількість зайнятого населення та середньорічна мінімальна заробітна плата. Побудована статистична модель для податку на прибуток підприємств показала, що якщо у 2020 та 2021 роках прибутковість українських суб'єктів господарювання збільшиться і становитиме 854,8 млрд грн та 1 077,1 млрд грн відповідно, а сума наданих податкових пільг з ПнПП також зросте і складе 98,8 млрд грн і 110,2 млрд грн відповідно, то сума надходжень податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету України у 2020 році складе 137,8 млрд грн, а в 2021 – 157,8 млрд грн, що є позитивною тенденцією. Проведений аналіз податку на доходи фізичних осіб показав, що якщо у 2020 та 2021 роках кількість зайнятого населення становитиме 16 469,4 тис. осіб та 16 504,8 тис. осіб відповідно, а рівень середньорічної мінімальної заробітної плати у 2021 році складе 5 749,8 грн, то сума надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України у 2020 році складе 292,8 млрд грн, а в 2021 – 340,5 млрд грн.

7. За результатами аналізу світової практики справляння прибуткових податків було встановлено, що системи прибуткового оподаткування в різних країнах світу здебільшого представлені двома прибутковими податками: корпоративним (corporate tax) та особистим (personal income tax); і лише в Австрії, Італії та Словаччині функціонують додаткові стягнення для доходів/прибутків. Найбільш високий показник частки корпоративного прибуткового податку в загальних прибуткових надходженнях спостерігається в Чехії та Словаччині – 44%, а найменший спостерігається в США – 8%. Найбільшу питому вагу особистий прибутковий податок займає в таких країнах, як: США, Німеччина, Італія та Франція. Це перш за все пов'язано з податковою політикою держав, спрямованою на оподаткування всього доходу платника податків, включаючи не тільки доходи від оплати праці, але й пенсії.

8. Дослідження іноземного досвіду прибуткового оподаткування показує, що у світовій практиці податок на прибуток підприємств найчастіше використовується як інструмент для регулювання інвестиційного клімату та конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання за рахунок пільгового оподаткування, а податок на доходи фізичних осіб використовують як фіскальний інструмент, в який закладено принцип соціальної справедливості. Іноземні системи пільгового оподаткування з корпоративного прибуткового податку доволі різноманітні: стимулюються науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, дозволяється застосування методу прискореної амортизації, надаються інвестиційні податкові кредити, допускається право зменшення податкової бази за рахунок федеральних податків. Зарубіжні системи індивідуального прибуткового оподаткування представлені прогресивною шкалою оподаткування, прив'язкою податкових пільг до сімейного складу одружених платників із урахуванням кількості дітей та існуванням неоподаткованого мінімуму громадян.

9. Виявлені при дослідженні проблеми чинної системи прибуткового оподаткування дозволили запропонувати наступні напрями реформування:

- застосування в системі пільгового оподаткування з податку на прибуток підприємств інвестиційного податкового кредиту, що дасть змогу суб'єктам господарювання провадити інноваційну діяльність;
- посилення контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів, мобілізованих внаслідок застосування податкових пільг з ПнПП, та податкового контролю в цілому;
- встановлення неоподаткованого мінімуму з ПДФО на рівні прожиткового мінімуму та його подальшого збільшення до розміру мінімальної заробітної плати;
- введення прогресивної шкали оподаткування з податку на доходи фізичних осіб – 18%, 22% та 26% з метою встановлення соціальної справедливості в оподаткуванні доходів;
- провадження діджиталізації податкового обліку, зокрема: поширення електронного документообігу, спрощення форм податкової звітності, автоматизація попереднього заповнення декларацій, звітування за операціями у режимі реального часу.

АНОТАЦІЯ

Туманова А.І., «Система прибуткового оподаткування: українські реалії та іноземний досвід».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Фіскальне та митне адміністрування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020 р.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти прибуткового оподаткування, а саме: сутність податкової системи та роль прибуткового оподаткування в ній, особливості формування вітчизняної системи прибуткового оподаткування та її нормативно-правове регулювання.

Проаналізовано фіскальну ефективність прибуткових податків в Україні та досліджено їх вплив на діяльність юридичних та фізичних осіб. За допомогою методів математично-економічного моделювання розроблено прогноз номінальних надходжень прибуткових податків до Зведеного бюджету України на 2020-2021 роки. Проведено аналіз світової практики справляння прибуткових податків та запропоновано шляхи імплементації іноземного досвіду в українську систему прибуткового оподаткування, а саме впровадження інвестиційного податкового кредиту з податку на прибуток підприємств та введення прогресивної шкали оподаткування і неоподаткованого мінімуму доходів з податку на доходи фізичних осіб.

Ключові слова: система прибуткового оподаткування, прибуткові податки, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податкові пільги, фіскальна ефективність, регулюючий потенціал.

ANNOTATION

Tumanova A., «The Income Tax system: Ukrainian realities and foreign experience».

Master's degree thesis in specialty «Finance, Banking and Insurance» under the program «Fiscal and customs administration». – Odessa National Economic University. – Odessa, 2020.

The thesis considers the theoretical principles of the income tax system, namely income taxes with a strong focus on the essentials of the tax system and the role of income taxes themselves in it. The peculiarities of the formation of the Ukrainian income tax system and its legal regulation is defined.

The fiscal efficiency of income taxes in Ukraine is analyzed and their impact on the development of enterprises and individuals is revealed. With the help of mathematical and economic modelling, the forecast of income tax revenues to the Consolidated Budget of Ukraine for 2020-2021 has been developed.

The analysis of the world practice of collecting income taxes is carried out. The implementation ways of foreign experience in the Ukrainian income tax system are suggested, namely the introduction of an investment tax credit for corporate income tax and the introduction of a progressive scale of taxation and tax-free income for personal income tax.

Keywords: income tax system, income taxes, corporate income tax, personal income tax, tax incentives, fiscal efficiency, regulatory capacity.